

Razotkrivanje najčešćih mitova o uticaju upotrebe višekratne ambalaže na higijenu hrane, otpad od hrane i zdravlje

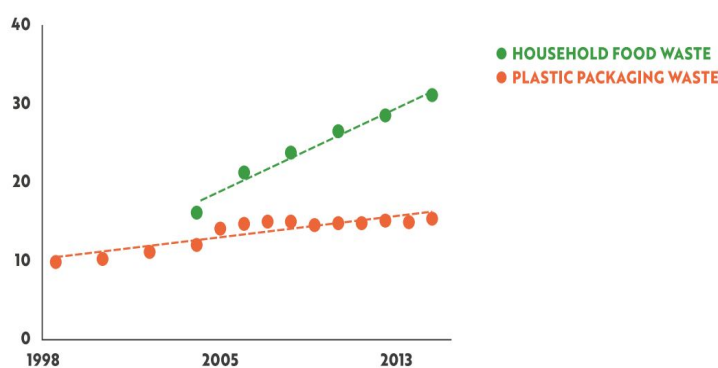
Kada je riječ o ambalaži za hranu i piće, zainteresovani industrijski sektor već neko vrijeme širi zablude o njenom uticaju na higijenu, zdravlje i stvaranje otpada od hrane. Ove tvrdnje posebno su izražene u tekućoj debati o reviziji Uredbe o ambalaži i ambalažnom otpadu (UAAO). Kao takav, ovaj informativni list ima za cilj da razotkrije neke od najčešćih mitova ove vrste.

MIT #1: JEDNOKRATNA AMBALAŽA SMANJUJE OTPAD OD HRANE

Proizvođači ambalaže uporno tvrde kako ambalaža za jednokratnu upotrebu, male porcije i pakovanje povrća pomažu u smanjenju stvaranja otpada od hrane. Mada neka ambalaža može doprinijeti dužem roku trajanja proizvoda time što, na primjer, nije neophodno njeno čuvanje u rashladnim uređajima, u nedavnoj studiji UNEP-a zaključuje se sljedeće: **„Kada god to vrsta hrane dozvoljava, hranu treba prodavati neupakovanu ili u ambalaži za višekratnu upotrebu, jer je ovo gotovo uvijek ekološki prihvatljivije od pakovanja hrane u ambalažu za jednokratnu upotrebu.“** Autori upotrebu ambalaže preporučuju uglavnom za čuvanje svježeg mesa. [1] Dakle, ako ambalaža poboljšava ukupan uticaj na životnu sredinu tako što čuva hranu, višekratna ambalaža je bolje rješenje od one za jednokratnu upotrebu.

U domaćinstvima u EU, **otpad od hrane i otpad od plastične ambalaže su sinhronizovano rasli u posljednje dvije decenije** (Slika 1). [2] Dodatna ambalaža do sada nije uspjela da smanji rasipanje hrane u domaćinstvima jer dizajn ambalaže ne utiče na određene obrasce ponašanja potrošača koji rezultiraju rasipanjem hrane, kao što su prekomjerna kupovina, način pripreme i skladištenje hrane. **U nekim slučajevima, ambalaža može čak povećati rasipanje hrane tokom obrade: prakse kao što su obrezivanje, višestruko pakovanje i veličina porcija mogu stvoriti dodatni otpad hrane tokom proizvodnog procesa.**

FIGURE 1 – HOUSEHOLD FOOD AND PLASTIC PACKAGING WASTE IN THE EU-28 (MILLION TONNES)

Slika 1 – Otpad od hrane i otpad od plastične ambalaže iz domaćinstva u EU-28 (milijon tona)

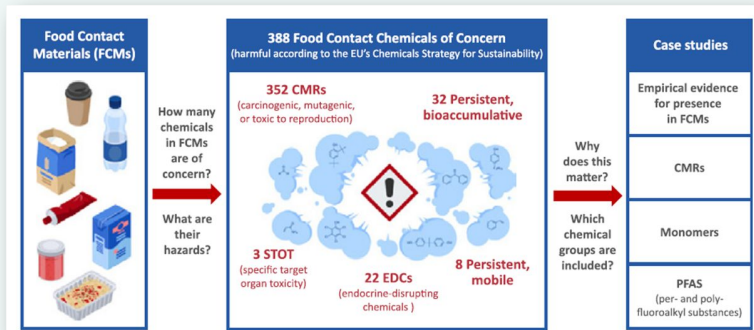
Studija o procjenama životnog ciklusa plastične ambalaže otkriva da se često ne uzimaju u obzir pozitivni efekti kratkih lanaca snabdijevanja hranom, rješenja bez pakovanja i ambalaža za višekratnu upotrebu. U mnogim slučajevima, ambalaža prvenstveno ispunjava marketinšku funkciju.^[3]

Pakovanje hrane neće moći da smanji velike količine otpada od hrane u Evropi, umesto toga, rasipanje hrane se mora rješavati u cijelom lancu snabdijevanja jer ima različite pokretače. Umesto pakovanja hrane u sve više plastike, predlažemo da se uvedu obavezujući ciljevi za smanjenje otpada od hrane (50% smanjenje gubitaka i stvaranja otpada hrane do 2030. godine) u skladu sa SDG 12.3. ^[4] U ovaj proces mora se uključiti i otpad od hrane na nivou farmi čija se količina trenutno potcjenjuje i koji ne stoji u metodologiji EU za mjerenje količine otpada hrane. Obavezujući cilj će podstaći države članice da odlučno djeluju na smanjenje otpada od hrane u svim fazama lanca snabdijevanja a dobri primjeri lidera u industriji, ^[5] u državama kao što je Italija, ^[6] i opštinama kao što su Milan ^[7] i Katalonija ^[8] dokazuju da je smanjenje otpada uz odgovarajuće politike moguće.

MIT #2: JEDNOKRATNA AMBALAŽA ŠTITI NAŠE ZDRAVLJE

Sve je više dokaza koji ukazuju da mnogi jednokratni proizvodi od plastike, papira i kartona predstavljaju direktan rizik po zdravlje jer mogu sadržati stotine štetnih ili potencijalno štetnih hemikalija koje se prenose u hranu a zatim u organizam potrošača. ^[9] 388 različitih hemikalija koje se mogu naći u materijalima koji su u kontaktu sa hranom (Slika 2) klasifikovane su kao najopasnije hemikalije prema EU Strategiji za održivost hemikalija (SOH) jer su kancerogene, mutagene, toksične po reprodukciju (CMR), postojane i bioakumulativne i/ili hemikalije koje ometaju rad endokrinog sistema (EDC). ^[10]

Studije ljudskog biomonitoringa u EU pokazuju da je pakovanje hrane jedan od najznačajnijih izvora izloženosti endokrinim disruptorima kod djece i odraslih kao što su BPA i ftalati i ukazuju na sve veći broj različitih opasnih hemikalija koje se nalaze u ljudskoj krvi i tkivu. ^[11]

Slika 2 - Najštetnije hemikalije koje mogu biti prisutne u materijalima u kontaktu sa hranom (Izvor: [OVDJE](#))

Svakodnevno izlaganje ovim hemikalijama može doprinijeti ozbiljnim rizicima po ljudsko zdravlje kao što su smanjena plodnost, gojaznost, dijabetes, pa čak i dugoročno do hormonskih karcinoma. Pored toga, **rizici u vezi sa recikliranom plastičnom, papirnom i kartonskom ambalažom za hranu često se potcenjuju, što dokazuje da povećana reciklaža jednokratne ambalaže nije održivo rješenje za evropsku i svjetsku krizu otpada i zdravlja.** ^[12] ^[13]

MIT #3: VIŠEKратно PAKOVANJE HRANE NIJE HIGIJENSKI

Kada je riječ o bezbjednosti hrane i higijeni ambalaže za višekratnu upotrebu, navodi zagovornika jednokratne ambalaže nisu relevantni. Prije svega, zakonodavstvo o higijeni hrane (Uredba (EC) 852/2004) već reguliše i pokriva sve aspekte higijene u svim poslovima sa hranom. Uredba precizira da se posude i ambalaža za višekratnu upotrebu (uključujući materijal koji se koristi za umotavanje i pakovanje) moraju održavati čistima, a po potrebi i dezinfikovati kako bi se spriječila kontaminacija. Prema tome, preduzeća koja prodaju zapakovanu hranu, bilo to u pakovanju za višekratnu ili jednokratnu upotrebu, moraju da se pridržavaju ovih zahtjeva.

Pažljivije posmatrajući različite modele ponovne upotrebe, konkretno, ponovno punjenje (eng. 'refill') (potrošači donose sopstvenu ambalažu i dopunjuju je u prodavnicama) i 'sisteme za ponovnu upotrebu' (ambalaža je u vlasništvu preduzeća i dio sistema koji funkcioniše uz kompletnu logistiku distribucije, vraćanja, pranja, sakupljanja, itd.) [14] dovodi da odbacimo tvrdnje o lošoj higijeni hrane. **Kada je riječ o „sistemima za ponovnu upotrebu“, postoji infrastruktura i reverzna logistika za pakovanje koja je prilično industrijalizovana sa higijenskim standardima tokom cijelog procesa (distribucija, preuzimanje, pranje i ponovno punjenje ambalaže). Ovakvi sistemi su već rasprostranjeni u mnogim državama članicama za pića kao što su voda, pivo, sokovi i drugo. U Francuskoj su se dokazano uspješna rješenja za industrijsko pranje sekundarne i tercijarne ambalaže za višekratnu upotrebu za prehrambenu industriju (voće, povrće, meso, riba, peciva, itd.) pokazala da funkcionišu za veće sisteme. [15]**

Što se tiče modela „ponovnog punjenja“, u kojem potrošač donosi sopstvene posude u prodavnicu, kao dobra praksa pokazalo se postavljanje pravila koja garantuju higijenu i izuzeće od odgovornosti prodavnica. Ovo je takođe uključeno u predlog Komisije za reviziju Uredbe o ambalaži i ambalažnom otpadu.

Na kraju, **ključno je naglasiti da postoji duga i izuzetna istorija korišćenja ambalaže za višekratnu upotrebu koja se koristila generacijama širom svijeta za transport mliječnih proizvoda, mesa, morskih plodova, voća i povrća, žitarica i druge hrane.** Stoga višekratna upotreba nije novitet u sektoru robe široke potrošnje – uključujući širu industriju ugostiteljstva i prehrambenih usluga u Evropi. Nakon što je COVID-19 naročito stavio u centar pažnje pitanja higijene, zdravlja i bezbjednosti u vezi sa višekratnom upotrebom. U nekim slučajevima, prodavci hrane su odlučili (ili su bili primorani) da privremeno ukinu opcije ponovne upotrebe/dopune za svoje kupce kada se pojavila pandemija. Zdravstveni stručnjaci su, međutim, ponovo potvrdili bezbjednost višekratne upotrebe kada se primjenjuju osnovna higijenska pravila, čak i u svjetlu pandemije. [16]

MIT #4: RECIKLAŽOM ĆEMO RIJEŠITI PROBLEM SA OTPADOM

Danas, glavni fokus industrije je prikupljanje ambalaže za reciklažu, kao i rješenja kao što je hemijska reciklaža koja se promovise kao tehnološka inovacija koja bi mogla da omogući obnavljanje problematičnih tokova plastičnog otpada. Međutim, moramo da shvatimo da iako recikliranje može da se unaprijedi – **reciklaža ima svoja ograničenja** i ne može da zadovolji svu potražnju, a može da predstavlja distrakciju kod napora za smanjenje otpada jer podržava kulturu bacanja, a uopšteno ne rješava mnoge izazove u pogledu održivosti ambalaže.

Zero Waste Europe info brošura

Trenutna potrošnja resursa, čak i kada bi se recikliranje i dekarbonizacija doveli na najveći nivo, nije u skladu sa klimatskom agendom. [17]

Većina dostupnih statističkih podataka o reciklaži ambalaže je netačna, jer ne odražava stvarne uslove u sektoru i znatno se razlikuje od zemlje do zemlje. U većini slučajeva, infrastrukturi za upravljanje otpadom nedostaje kapacitet/sposobnost da se nosi sa različitim formatima ambalaže. Što je od više različitih materijala materijala napravljena ambalaža, to je slabiji ukupni kvalitet recikliranog materijala. Trenutno je većina jednokratne ambalaže plasirane na EU tržište napravljeno od različitih materijala i/ili slojeva koji se ne mogu reciklirati zajedno. Prisustvo raznih hemikalija u ambalaži zajedno sa ostacima hrane takođe otežava reciklažu. Štaviše, trenutni statistički podaci o reciklaži ne uzimaju u obzir nepropisno odlaganje otpada, dok sa druge strane uključuju ambalažu koja se izvozi iz EU, za koju se ne može garantovati bezbijedno i efikasno recikliranje i praćenje.

Nedavna studija o ambalaži od kompozitnog papira [18] pokazuje da kompoziti od papira stvaraju više ambalažnog otpada. Prema ovoj studiji, „kompozitima papira je u prosjeku potrebno 40 posto više materijala za pakovanje iste količine proizvoda. Očekuje se da će do 2025. godine papirni kompoziti generisati ukupno 25 hiljada tona više otpada. Takođe pokazuje da „stvarno recikliranje sadržaja vlakana trenutno zaostaje za teoretskom reciklažom i da sve veći udio kompozita izaziva probleme u reciklaži starog papira“.

Kada je u pitanju plastika, od oko 79 vrsta plastičnih materijala komercijalno dostupnih na tržištu, samo nekoliko tipova polimera se zapravo reciklira. Stopa reciklaže plastike na nivou Evrope iznosi 23%.

Decenijama nakon pokretanja prvog sistema za reciklažu, u Evropi se i dalje **samo oko 40% plastične ambalaže prijavljuje kao reciklirano**, a ostatak ide na deponije ili incineraciju. Procjenjuje se da je efektivna stopa reciklaže, odnosno **stopa zamjene reciklirane plastike ili sposobnost da se zamijeni proizvodnja djevičanske ekvivalentne plastike, bliža 10%**. Pored toga, jedna trećina plastične ambalaže namijenjene za reciklažu se i dalje izvozi sa teritorije EU, gdje se ne može garantovati efikasnost reciklaže i njeno praćenje.

Prema procjenama, nakon vrlo kratkog ciklusa prve upotrebe privreda gubi 95 posto vrijednosti plastične ambalaže, odnosno između 70 i 105 milijardi evra godišnje. **Ovo je neodrživ sistem.** [19]

Plastic Waste Recycling Figures(2022). Source: [ECOS](#)

Figure 3 - Waste recycling figures (2022). Source: ECOS

Plastic demand (2018) in million metric tonnes. Source: [ING](#)

Slika 4 - Potražnja plastike (2018) u milionima metričkih tona. Izvor: ING

Mnogi nedavno objavljeni izveštaji i studije potvrđuju **neuspjeh najvećih svetskih kompanija da se smisleno pozabave krizom zagađenja plastikom svojim dobrovoljno preuzetim obavezama koje se fokusiraju na reciklažu ambalaže**, umjesto na smanjenje i ponovnu upotrebu. [20] [21] Izveštaj Fondacije Elen Makartur i Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu otkrio je da neke kompanije u stvari koriste više djevičanske plastike uprkos obećanju da će smanjiti njenu upotrebu. [22] Takođe, istraživačko novinarstvo Dojče velea (DV) [23] je nedavno pokazalo da je dvije trećine evropskih kompanija za hranu i piće koje su dale obećanja u vezi sa ambalažom ili nije održalo svoja obećanja ili je od njih odustalo.

Reciklaža plastike jednostavno nije rješenje za prekomjernu upotrebu prirodnih resursa, niti efikasna mjera za smanjenje ambalažnog otpada. Takođe, doslovice ne postoji način da počistimo sav otpad ili izgradimo dovoljno infrastrukture za reciklažu koja može da primi rastuću količinu materijala, sve dok zaista ne počnemo da dizajniramo i koristimo stvari na suštinski drugačiji način. Reciklaža, međutim, ima važnu ulogu u zatvaranju kruga, onda kada se iscrpe opcije prevencije i ponovne upotrebe, kao što je ambalaža koja se može ponovo puniti.

KONTAKTI

Dorota Napierska, službenica za politike u oblasti potrošnje i proizvodnje bez toksičnosti, dorota@zerowasteurope.eu

Teresa Morsen, službenica za politike u oblasti otpada, theresa.morsen@zerowasteurope.eu

Larisa Copello, kampanja za potrošnju i proizvodnju, larissa@zerowasteurope.eu

Urednica: Ana Oliveira

Zero Waste Europe je evropska mreža zajednica, lokalnih lidera, eksperata i pokretača promjena koji rade na prevenciji i eliminaciji otpada u našem društvu. Zalažemo se za održive sisteme; za redizajn našeg odnosa sa resursima; i za globalni pomak ka ekološkoj pravdi, ubrzavajući pravednu tranziciju ka nultom otpadu za dobrobit ljudi i planete.

Zero Waste Europe sa zahvalnošću priznaje finansijsku pomoć Evropske unije. Zero Waste Europe preuzima isključivu odgovornost za sadržaj ovog materijala. Ovaj materijal ne odražava nužno mišljenje gore pomenutog finansijera. Finansijer se ne može smatrati odgovornim za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njima.